

Kultúra

INGE JENS – WALTER JENS:

Frau Thomas Mann
Katharina Pringsheim élete

HILTRUD HÄNTZSCHEL:

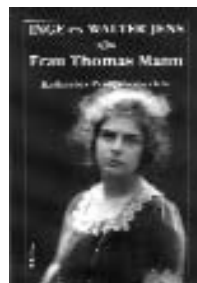
Brecht asszonyai

Két darabja egy sorozatnak, megannyi hasonlósággal és különbséggel. Csakúgy, mint ahogyan a feldolgozott életek között is hasonlóságok és különbségek találhatók. Kevesebb hasonlóság, több különbség.

Az első esetben a jelképes névhasználat egyúttal szellemi árnyéklétet, gyakorlatias és tudatos egzisztenciális alárendelődést, önállótlanyságot fémjel, a második esetben éppen ellenkezőleg: szellemileg önálló, alkotó vénával bíró nők egész sora – a könyvben kiemelve pontosan hét – rendelődik alá hosszabb vagy rövidebb időre az eredeti, nagynak mondott és halála után rögtön kanonizálódott írótehetség sorsának és munkájának. Halála után is neki, illetve az ő perspektívájában létezve, dolgozva; gondolok itt mindenekelőtt Helene Weigelre, Bertolt Brecht *főfeleségére*, pontosabban élettársára

(gyermekai többségének anyjára). Amint az „Katia” Pringsheim esetében sem kérdéses az ő „Varázslójával” kapcsolatban – a feleség így hívja a *Mario és a varázsló* című iránynovella szerzőjét –, úgyhogy az annak jobblétre szenderülése után még leélt kerekén negyed század magától értődően úgyszintén az ő jegyében telik az asszony számára, *nélküle* is. Nem csoda, hiszen a valahai nagyok árfolyama, amely korábban sem volt alacsony, még nagyobb magasságokba szökött időközben, és a nimbuszt, amelyhez ők, az „asszonyaik” nem keveset tettek hozzá a maguk részéről, továbbra is ápolni kell...

Vagy egyénileg az ahhoz való kapcsolódásból lehet élni szellemileg, mint az például Marieluise Fleißer esetében történik. Milyen egyforma, milyen örök asszonyi viszonyulás ez – de más hasonlóság azután aligha akad a két „olimpuszi” körül mozgó legfontosabb „családtagok” között. (Mielőtt a feminista irodalomkritika kifogást emelne iróniájáért, a recenzens siet leszögezni: véleménye szerint a 21. század majd kiváló művésznők, agilis politikusnők stb. főfoglalkozású férjeinek memoárjait és sikeres feminin önkitaljesztők lelkiileg feminin

fiúka-oldalbordáinak biográfiáit is bizonyosan meg fogja hozni.)

Az olvasó feltehetőleg mindkét esetben két dolgot szeretne tisztázni alapvetően. Először megkérdezi, mennyit tesz hozzá a két író-óriás munkásságának keletkezéstörténeti, esztétikai megítéléséhez az adott könyv, másodsor pedig feltételezi, hogy az opusok esetében elsősorban mégiscsak a „mesterek” környezetében mozgó *másik* egyéniségek életrajzáról van szó, nem pedig az egyébként ilyen körülmények között is a (rejtett) centrum szerepét játszó figuráiról. Mármint az előbbi szempontból a „Frau Thomas Mann”-ról szóló kötet eléggé szokványos anyagkezelésű: mint ha tényleg csak a „Frau” névelőtag behozása, tehát a kijelölt, speciális emberi szemszög dolgozná meg, kezdené strukturálni (dina-

mikusan, regényszerű koncentrációval különben!) az amúgy szinte unalomig ismert anyagot – mintegy önkéntelenül sikerre mozdítva a második szempont érvényesülését. Ezzel szemben a „Brecht-görlok” esetében már nem egyszer sokkal komolyabban felmerül az együttműködés, a (kölcsonös) társ-szerzőség kérdése is az érzelmi-szexuális összehangolódás mellett, ami pedig nemcsak az ún. „epikus színház” kiöltőjének hatalmas életművét színezi át, tünteti fel bizonyos szele-

teiben kissé más fényben, hanem néhány esetben vele (szinte) „egyenrangú íróként” szembeállítható értelmiségi profilokat produkál. Az újabb, ezeket a jelenségeket aprólékosan feltáró Brecht-filológiával persze akkor sem kellene itt foglalkoznunk, ha maga a könyv az utalásoknál szorosabban hivatkozna rá, de érthető okokból nem is ez a helyzet. Ellenben az ilyen jellegű brechti relációk másik, női oldalát megvizsgálva esetleg mentalitáspszichológiai, kultúratörténeti, irodalomhistoriográfiai felfedezésben lesz részünk.

Legalábbis magyar(országi) érdeklődőként, aki előtt mindezek a németországi germanisztika számára immár evidensnek számító összefüggések és háttéradatok még talán kevésbé ismertek vagy „nyilvánvalók”, és amelyekkel kapcsolatban egyéb-

ként a könyv gazdag hivatkozási rendszere – amely bízást az ebben a tekintetben még precízebb Pringsheim-életrajz mellé állítható bibliográfiai tudatosságát tekintve – szerencsére biztos kézzel eligazíthatja a részletek iránt behatóbban érdeklődőt.

Mindössze jelképesen lehet kiemelni néhány momentumot a mindkét esetben igen gazdag tartalmi anyagból. Brechtéknél ezeket: egyrészt Helene Weigel vezető színésznővé válásában óriási jelentősé-

ge volt annak, hogy Brecht némely szerepet kifejezetten neki írt drámáiban, ám a Berliner Ensemble intendánsaként, férje, a „főrendező” főnőkeként ő lett igazából az új drámaírási-színházi kezdeményezés világméretű áttörését megszervező frontember. Másrészt létezik a német irodalomtörténetben egy figyelemre méltó, Marieluise Fleißer nevezetű író. „Frau Thomas Mann” igazi nagyságát pedig az mutatja, hogy a húszas években nem engedte magát egy illusztris, önálló szellemi jogon is „jelentős” nőket felvonultató albumba felvenni, ám (?) egy kicsit fájtnak, hogy férje 1955-ös pápai „kihallgatása” alkalmával odakint, a helyiségen kívül kellett várakoznia. Az egyébiránt jól használható, érdekes életrajzoknak egyetlen igazi hibája, hogy a családtagokat, körülállókat többfajta becenevükön szerepeltetik, így egy idő után nehezen követhetővé válik a siseres had. De igazán nem ők a lényegesek...

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(*Frau Thomas Mann, fordította Blaschke Éva, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006, 460 oldal, 2600 Ft*

Brecht asszonyai, fordította Dedinszky Zsófia, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006, 420 oldal, 2600 Ft

MARIA JANION:

A vámpír Szimbolikus biográfia

Maria Janion lebilincselően alapos és szerteágazó munkájában sokszor kerül elő Anne Rice regénye, és az abból készült igen népszerű, azonos című film, az *Interjú a vámpírral*. Ebben a naiv újságíró az elbeszéltek hatására rajongó csodálattal kezd tekinteni a sötétség e fenséges rémalakjára. Ám e csodálat az anekdotázó kedvű vérszopóból mély megvetést vált ki, hisz újszerűtű rajongója csak a felszínt látja, a halhatatlanság és a borzongató szépség rejtő, ám kissé színpadias elegyét, és nem azt a fenséges idegenséget, amely a vámpír nyomán a halandók kisszerű és szemforgató világába betör.

Az alcímében szimbolikus biográfiaként aposztrofált kötetet végigolvasva nem esik nehezünkre megérteni ezt a felháborodást, hiszen Janion munkája szinte minden lapjával amellet tanúskodik, hogy a vámpír alakja az európai gondolkodás és kultúrtörténet legmélyére ágyazott, s korántsem csak egy, a szellemvasút sötétjéből kibontakozó komikus kellék. Általa ugyanis árnyalható és gazdagítható az a meglehetősen összetett viszony, amely bennünket a „másik oldalhoz” – vagyis az élet határmezsgyéjén túli területhez –, és ezen keresztül még megannyi területhez és határpont-